

Hoe bestrijd je de eikenp

De laatste jaren neemt de verspreiding van de eikenprocessierups snel toe. Dit blijft niet onopgemerkt, want veel gemeenten zijn druk bezig de soort te bestrijden. In menige eik hangen nesten, al dan niet voorzien van rood-wit lint ter waarschuwing. Wat is een effectieve manier om deze rupsen te bestrijden en wat weten we van de bijeffecten?

Tekst: De eikenprocessierups (*Thaumetopoea processionea*) is een nachtvlinder uit de familie van de processievlinders. In Europa komen zeven verschillende soorten voor, maar in Nederland momenteel alleen nog de eikenprocessierups. Deze is gespecialiseerd in (voornamelijk zomer)eiken en eet verder nauwelijks van andere boomsoorten. De processierupsen danken hun naam aan het gedrag van de rupsen: die lopen als in een processie achter elkaar aan. De rupsen hebben acht verschillende vervellingsstadia. Als jonge rups zijn ze ongevaarlijk, maar na de vierde vervelling krijgen ze brandharen, en dat is waarvan de meeste mensen de eikenprocessierups kennen. Deze minuscule brandharen zorgen bij aanraking voor jeuk en bij inademing kun je last krijgen van je neus of luchtwegen. Bij sommige mensen kunnen allergische reacties optreden die verschillen per persoon. Om de overlast te beperken, wordt de eikenprocessierups op vier verschillende manieren bestreden.

Biologisch gif

Bacillus thuringiensis (BT) is een sporenvormende bacterie die wordt ingezet als biologische bestrijding tegen (nacht)vlinders, muggen, vliegen, mieren, kevers en mieren (<http://edepot.wur.nl/18059>). Afhankelijk van de BT-subspecies gaan alle insecten dood of alleen de rupsen die in de boom leven en van de bladeren eten. De subspecies *aizawai*, die wordt gebruikt in Xentari, doodt specifiek de rupsen van vlinders. Het middel wordt in de boom gespoten wanneer de rupsen nog jong zijn. Voor deze methode moet er wel blad aan de bomen zitten, want het middel doodt de rupsen pas als ze het blad met de BT erop opeten. BT

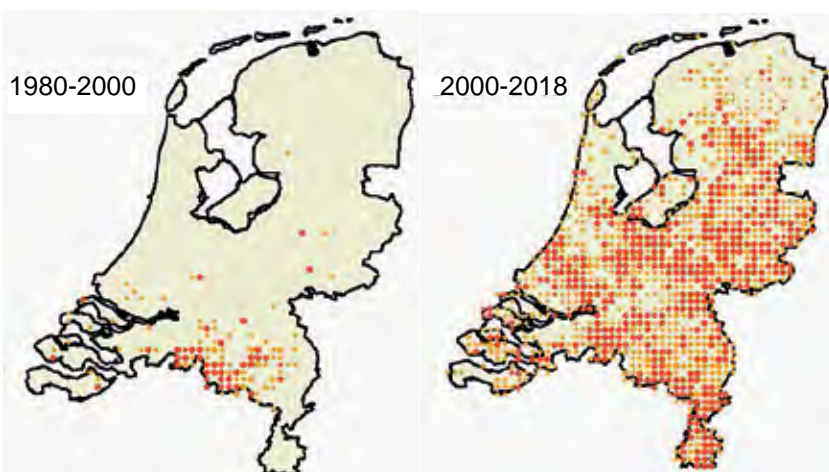
is ongeveer twee weken lang werkzaam in de boom en is voor zover bekend niet schadelijk voor mens, huisdier en de natuurlijke vijanden van de eikenprocessierups. Het is wel schadelijk voor bijvoorbeeld de rupsen van de eikenpage, die actief zijn in dezelfde periode als de eikenprocessierups. Voor veel soorten nachtvlinders geldt hetzelfde. 'Biologische' bestrijdingsmiddelen met BT doden dus ook al deze soorten. Dat eiken waardevol zijn voor de biodiversiteit toont een studie in Groot-Brittannië aan: eik is, na wilg, de boomsoort met de op één na hoogste biodiversiteit van insecten en mijten, waaronder vele soorten nachtvlinders.

BT heeft waarschijnlijk niet alleen effect op de rupsen in de bomen. Bij het aanbrengen van BT in de bomen wordt het verneveld. Bij dit proces komt er waarschijnlijk ook een deel van het gif op de onderliggende beplanting terecht. Dit kan bijvoorbeeld een sleedoornperceel zijn waarin de sleedoornpage voorkomt of bermen waar hard wordt gewerkt aan een hogere biodiversiteit. Wanneer het gif hierop terecht komt kan het dus ook alle rupsen van de sleedoornpage doden; dit is wettelijk verboden middels de Wet natuurbescherming.

Nematoden

In plaats van bacteriën kunnen ook nematoden (*Steinernema feltiae*) worden ingezet voor de bestrijding. Nematoden zijn levende wezens (kleine aaltjes) en daarom wordt deze vorm van bestrijding ook biologisch genoemd. Deze relatief nieuwe vorm van bestrijding wordt pas sinds 2010 gebruikt. De nematoden worden op de bomen gespoten als de rupsen net uit hun ei zijn gekropen. Ze kruipen dan via de anus en de mond de rupsen binnen, waarbij bacteriën worden vrijgelaten die een darminfectie veroorzaken. Hierdoor gaan de rupsen dood. De nematoden leven in de boom echter maar een paar uur.

Net zoals BT zijn ook nematoden ongevaarlijk voor mensen, huisdieren en de natuurlijke vijanden van de eikenprocessierups. Helaas worden met nematoden ook alle rupsen die op dat moment in de boom leven gedood. In tegenstelling tot BT kan dit middel worden gebruikt als de rupsen uit het ei kruipen, en er dus nog nauwelijks blad aan de bomen zit. Er wordt gesteld dat er op dat moment van het jaar nog minder rupsen van andere soorten in de bomen leven, en dat hierdoor dus minder andere soorten zouden worden

Verspreiding van de eikenprocessierups 1980-2000 en 2000-2018.

processierups (en waarom)?

Jurien van Deijk

Voor de meeste mensen minder herkenbaar: de eikenprocessierups als vlinder.

gedood dan door BT. De toepassing van nematoden werkt echter nog niet altijd even goed, en soms moet er een tweede keer gespoten worden. De tweede bespuiting gebeurt vaak op het moment dat er alweer meer soorten in de boom leven.

Branden

Het wegbranden van de nesten spreekt voor zich. Een aantal aspecten waarop gelet moet worden, is te vinden in de Leidraad beheersing eikenprocessierups (NVWA, 2013). Er zijn wel veel nadelen aan deze methode. Onder andere de kans op bermbrandjes en beschadiging van de boom, maar vooral wordt de overlast van de brandharen niet opgelost. Door de druk van het branden worden de brandharen juist verder verspreid en is er dus grotere kans op overlast. Daarnaast worden met branden alleen de nesten en de rupsen weggebrand, maar niet de minuscule brandharen. Die zijn pas na twee uur op 600 graden gebrand te zijn, weg. Bovendien worden met deze bestrijdingsmethode ook natuurlijke vijanden die in de nesten aanwezig zijn weggebrand.

Lopend onderzoek

Alle hiervoor genoemde methodes hebben haken en ogen. Daarom wordt er nog steeds onderzoek uitgevoerd naar de bestrijding van de eikenprocessierups.

Bloemrijke bermen en biodiversiteit

Momenteel voert De Vlinderstichting een meerjarige pilotstudie uit met de provincie Gelderland en de gemeenten Renkum, Rheden en Heerde naar het effect van bloemrijke bermen op de biodiversiteit en daarmee op de natuurlijke vijanden van de eikenprocessierups. De eikenprocessierups is een soort die altijd al voorkwam in Nederland. Hierdoor zijn er specialisten die leven van de eikenprocessierups zoals sluipwespen en sluipvliegen. In een goed werkend natuurlijk systeem moet de natuur dus zichzelf kunnen handhaven en overweg kunnen met plagen.

De processie laten ontsporen

Om de overlevingskans te vergroten leeft de eikenprocessierups in grote groepen bij elkaar. Om bij elkaar te kunnen blijven tijdens het wandelen maken ze gebruik van een stofje om elkaar te volgen. Onderzoekers aan de Wageningen Universiteit (Plant Research International) zijn bezig om dit processiegedrag te verstoren. Met behulp van valse sporen worden de rupsen in de val gelokt of wordt de groep in delen gesplitst. Het spoorgedrag kan dus kunstmatig worden verstoord, wat de aantallen flink omlaag kan brengen.

Processierupsen.

Zuigen

Het wegzuigen van de nesten is net zoals branden heel specifiek tegen de eikenprocessierups gericht. Het is hierbij belangrijk dat het zuigsel goed wordt opgevangen, bijvoorbeeld in een bak met water waar de brandharen in belanden of door alles te verassen onder een temperatuur van 600 graden. Dit afval moet vervolgens als irriterend bedrijfsafval worden gestort. Het nadeel van het zuigen en weghalen is dat het erg arbeidsintensief is, maar ook dat naast de nesten ook de poppen van de natuurlijke vijanden, die veel in de nesten van de eikenprocessierups zitten, weg worden gehaald.

Aanbevelingen van De Vlinderstichting

Ook al willen we alle Nederlandse vlinders beschermen, dat betekent niet dat we het probleem dat eikenprocessierupsen veroorzaken kunnen negeren. Om overlast te voorkomen, raden wij aan alleen preventief te bestrijden op plekken waar veel men-

sen komen. Voorbeelden hiervan zijn speeltuinen, winkelstraten, bejaardentehuizen, sportvelden en scholen. Maak voor andere gebieden de afweging of de beheersing wel echt noodzakelijk is, realiseer je welke nadelen eraan zitten, en denk hierbij ook aan de biodiversiteit die onder de maatregelen te lijden heeft. Daarnaast mag er überhaupt niet worden bestreden indien soorten van de Wet natuurbescherming worden aangetast. De Vlinderstichting maakt beheerkaarten waarop te zien is in welke gebieden soorten van deze wet voorkomen. Daar mag de eikenprocessierups dus ook niet bestreden worden.

Overlast?

Al bij al is de eikenprocessierups een soort die ons veel bezighoudt en tal van vragen oproept. Bij alle methodes die worden ingezet tegen de eikenprocessierups, kunnen vraagtekens geplaatst worden over het gebruik ervan, maar ook over de overlast zelf. Veel meldingen van 'overlast' van de eikenprocessierups betreffen een constatering dat ergens een nest is. Dit is natuurlijk niet per definitie overlast. Ook de overlast wanneer je een keer in aanraking komt met een paar brandharen is niet per direct (erg) vervelend. Het jeukt een paar dagen en dan is het over. Dat de eikenprocessierups niet onderschat moet worden, is ook een ding dat zeker is, want allergische reacties kunnen zeer heftig zijn. Deze reacties hoeven niet direct op te spelen. Ook kan een afweer worden opgebouwd naarmate je vaker bent blootgesteld aan de brandharen.

Advies

- Wees voorzichtig rond eikenlanen en voorkom direct contact met de nesten.
- Ga niet met blote voeten/benen door het gras lopen; zo vermijd je de eventuele brandharen die hierin zitten.
- Ga niet zelf de nesten van eikenprocessierupsen weghalen, maar laat dit over aan gespecialiseerde bedrijven.
- Wees je ervan bewust dat niet elke rups in een eik een eikenprocessierups is. Er zijn vele tientallen soorten (nacht)vlinders die op en rond eiken leven en die daar dus ook aangetroffen kunnen worden.

Meer lezen over beheer

De Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA) informeert groenbeheerders, boomkwekers en particulieren over het herkennen en bestrijden van de eikenprocessierups. Op de website van de NVWA vindt u de leidraad, waarin onder andere beslisfactoren staan met betrekking tot wanneer welke methode gebruikt kan worden. www.nvwa.nl/onderwerpen/plantaanziekten-en-plagen/eikenprocessierups